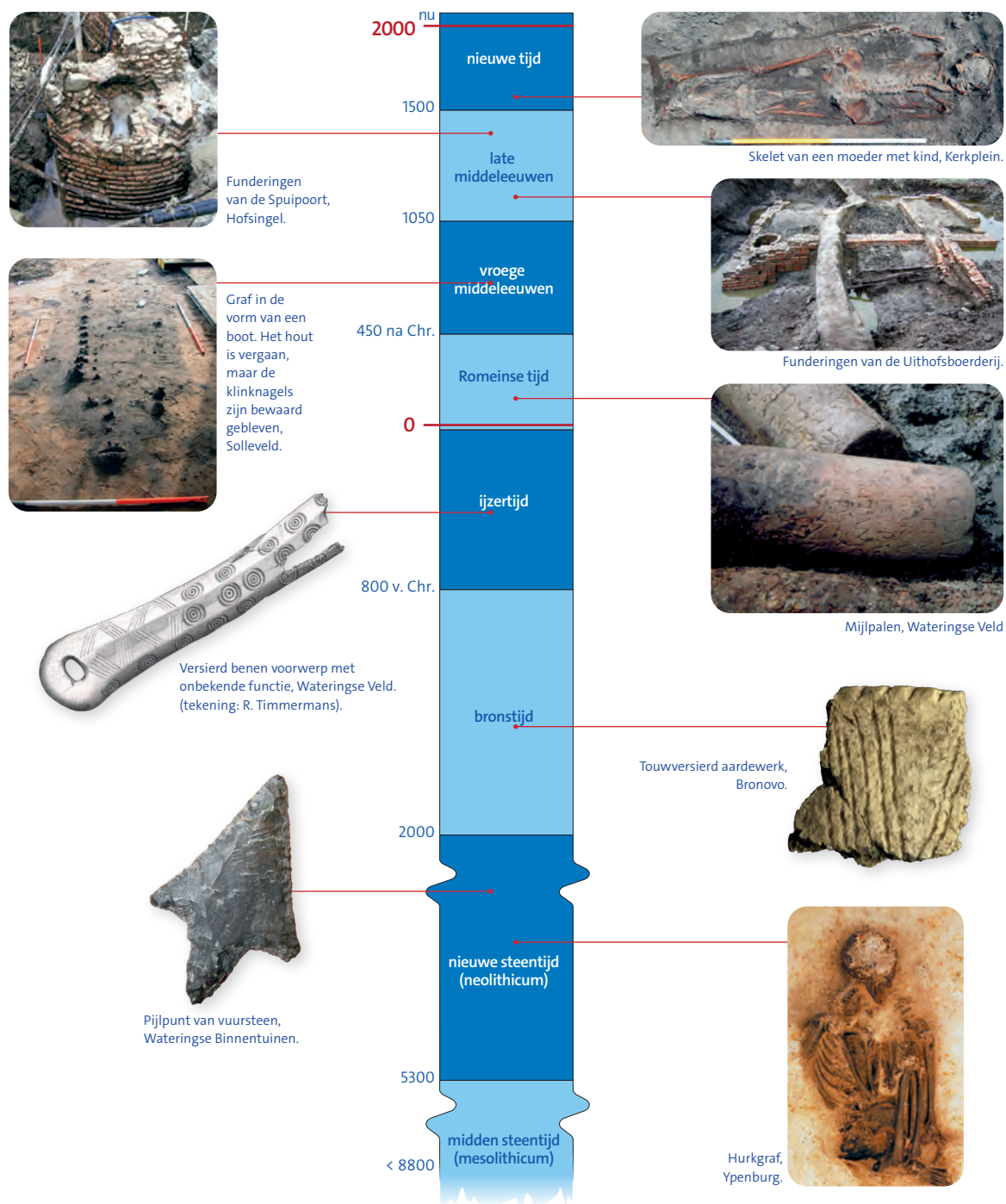

Gemeente Den Haag

Beleidsnota Archeologie 2021 - 2030

Colofon

Uitgave:

Afdeling Archeologie en Natuur- en Milieueducatie
Dienst Stadsbeheer, gemeente Den Haag, 2021

Gemeente Den Haag

Beleidsnota Archeologie 2021 - 2030

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
1. Inleiding	6
2. Wet- en regelgeving: rollen, taken en bevoegdheden	9
Erfgoedwet	9
Omgevingswet	10
Erfgoedvisie	10
Archeologie	11
3. Terugblik op de voorgaande beleidsperiode	13
Beleidsdoelstellingen 2011 - 2020	14
4. Archeologiebeleid: beleidsinstrumenten en beleidsdoelstellingen voor 2021-2030	18
Beleidsinstrumenten	19
Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart Den Haag (AWVK, bijlage 1)	19
Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie (GOA, bijlage 2)	19
Haagse richtlijnen voor archeologisch onderzoek	19
Programma's van Eisen	20
Beleidsdoelstellingen 2021-2030	20
Afdeling Archeologie: rollen en taken	21
5. Den Haag: een rijk en afwisselend bodemarchief	23
Landschap	23
Neolithicum	24
Bronstijd	26
IJzertijd	27
Romeinse tijd	28
Vroege middeleeuwen	29
Late middeleeuwen	30
Nieuwe tijd	31
6. Organisatie, huisvesting en financiën	32
7. PR en communicatie	34
8. Globaal activiteitenoverzicht voor de periode 2021-2030	37

Bijlagen:

1 Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart 2021 met toelichting

2 Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie 2020

Voorwoord

Met trots leg ik de Beleidsnota Archeologie 2021-2030 aan u voor. Deze nota heeft twee belangrijke bijlagen: de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart met toelichting en de nieuwe Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie (GOA). Deze nieuwe beleidsnota en bijlagen is een grondige actualisatie van de Beleidsnota 2011-2020. Hier is veel onderzoek voor verricht. Vanaf juli 2022 gaat de nieuwe Omgevingswet in werking. Daardoor verandert de bescherming van archeologisch erfgoed. Ook dat is in dit document omschreven.

De gemeente Den Haag kan bogen op een rijke geschiedenis, die tot zo'n 5.000 jaar teruggaat. Het is haar wettelijke taak om het archeologisch erfgoed van de stad te behouden, te onderzoeken en uit te dragen naar het publiek. Het werk van de gemeentearcheologen rust dan ook op drie pijlers; beleid, uitvoering en collectie. In de beleidsnota staat op welke manier dit het komende decennium wordt uitgevoerd. Er zijn diverse zaken vernieuwd, zoals meer aandacht voor de periode van het paleolithicum (de oude steentijd), publieksbereik en -betrokkenheid.

Met de komst van de nieuwe Omgevingswet is ook archeologie klaar voor een nieuwe fase in het ruimtelijk ordeningsproces van de stad. Archeologie maakt daar een integraal onderdeel van uit. Een voorbeeld van een succesvolle samenwerking op alle pijlers is het project Rotterdamsebaan en in de komende periode de renovatie van het Binnenhof.

Een groot deel van de Haagse historie bevindt zich nog onder de grond. Omdat archeologische vondsten het beste in de bodem (ter plaatse) behouden kunnen blijven, is dat dan ook altijd het uitgangspunt in de advisering en uitvoering van projecten. Archeologie voert nog altijd het grootste deel van de onderzoeken in Den Haag zelf uit.

Om het rijke verleden van Den Haag in de bodem, tóch zichtbaar te kunnen maken voor bewoners en bezoekers, investeert Den Haag in de collectie. De komende jaren zal intensief ingezet worden op het digitaliseren van de collectie, met onder meer een nieuwe website. Fysiek laten we archeologie terugkomen in de openbare ruimte: als kunstwerk, gebruiksvoorwerp, speeltoestel of een permanente tentoonstelling. Zoals in de tramtunnel, bij halte de Grote Markt, waar je over de stadsplattegrond uit 1616 loopt en opgegraven vondsten onder je voeten ziet liggen. Daarnaast worden onderzoeken gepubliceerd en gepresenteerd en wordt geïnvesteerd in educatie en tentoonstellingen. Hierbij worden innovatieve technieken gebruikt, zoals Virtual Reality, 3D-printers, 3D-scanners, online presentaties en mobiele applicaties. Om het verleden dichterbij het publiek te brengen, wordt nauw samengewerkt met de andere erfgoedbeheerders in de stad.

Archeologie is klaar voor een nieuwe periode waarbij het betrekken van het publiek een grote rol blijft spelen bij grootstedelijke projecten zoals het Binnenhof. Bovendien viert archeologie Den Haag in 2022 haar 40-jarig jubileum. Dat wordt uiteraard groots gevierd, met zichtbare activiteiten in de stad.

Robert van Asten

Wethouder Mobiliteit en Cultuur

1. Inleiding

Den Haag heeft een rijk verleden. Sporen daarvan zijn terug te vinden in verhalen, documenten, gebouwen en objecten, maar ook in de bodem van onze stad. In de Erfgoedvisie (RIS 308182) heeft het bestuur van Den Haag het geheel aan materieel en immaterieel erfgoed benoemd als de Collectie Den Haag. Een zorgvuldige omgang met deze Collectie Den Haag, met cultuur en erfgoed, beschouwt het stadsbestuur als een grote verantwoordelijkheid, niet alleen voor de burgers van vandaag maar ook voor volgende generaties.

De gemeente vervult een belangrijke rol in het behouden, beheren en ontsluiten van de Collectie Den Haag. Dat doen we vooral vanuit en met de afdelingen Archeologie, Monumentenzorg en Welstand en het Haags Gemeentearchief (HGA). Zij zetten zich samen met private organisaties en erfgoedprofessionals in de stad in voor het Haagse erfgoed. Een goede zorg voor dit erfgoed is nodig om een aantrekkelijke stad te blijven, voor Hagenaars en voor al diegenen die juist vanwege dat erfgoed onze stad bezoeken.

Het is van belang om het unieke Haagse karakter van de stad te beschermen en tegelijkertijd ontwikkelingen mogelijk te maken die noodzakelijk zijn om onze bewoners de hoogst mogelijke kwaliteit van wonen en leven te kunnen bieden. De nieuwe Omgevingswet, die 1 juli 2022 ingaat, verlangt ook expliciete aandacht voor cultureel erfgoed en cultuurhistorische aspecten bij beslissingen over ingrepen in de openbare ruimte. Behoud en ontwikkeling dus, hand in hand, verantwoord en bij voorkeur elkaar versterkend.

In 1982 kwam de eerste archeoloog in dienst bij de gemeente Den Haag en in 2022 wordt dus het 40 jarig jubileum gevierd. In deze periode is de afdeling Archeologie verder uitgebreid en voldoet ze aan de (wettelijke) eisen en wensen van deze tijd. Met drie teams wordt invulling gegeven aan de verantwoordelijkheden en verplichtingen die horen bij het beheer van het Haagse archeologische bodemarchief. Team Uitvoering voert archeologisch onderzoek uit en is daarvoor volledig gecertificeerd. Team Advisering draagt vooral zorg voor de bevoegd gezag-taken van de gemeente. Team Collectie beheert het gemeentelijke archeologisch depot en is verantwoordelijk voor communicatie en publieksbereik. Er is de afgelopen veertig jaar een schat aan kennis over en ervaring met het Haagse bodemarchief opgedaan. Kenmerkend voor de Archeologie van Den Haag is dat de resultaten daarvan zoveel mogelijk en op inspirerende wijze met de bewoners en bezoekers van de stad worden gedeeld.

De afdeling Archeologie is samengevoegd met de afdeling Natuur- en Milieueducatie en huist in het bekende pand De Tempel aan het Prins Hendrikplein. De Tempel vervult een belangrijke rol als kenniscentrum voor de archeologie van Den Haag.

Missie en visie

In 2030 heeft archeologie in Den Haag verder bijgedragen aan de positieve houding van inwoners ten opzichte van het rijke verleden en het cultureel erfgoed van de stad. In het verleden ligt het heden: Den Haag wil het fysieke verleden duurzaam beheren, onderzoeken en uitdragen. Archeologie heeft zich verder ontwikkeld tot het duurzaam archeologische kenniscentrum van de stad.

Leeswijzer

Met de voorliggende Beleidsnota Archeologie 2021-2030 wordt het Haagse Archeologiebeleid up tot date gemaakt met alle vigerende wet- en regelgeving en de rollen en taken van de gemeente.

In de beleidsnota 2021-2030 wordt allereerst ingegaan op de (nieuwe) wet- en regelgeving aangaande archeologie in Nederland (hoofdstuk 2). Hieruit worden de actuele rollen, taken en bevoegdheden van de gemeente Den Haag duidelijk. Hoofdstuk 3 blikt terug op de lessen en successen van het archeologiebeleid 2011-2020. Vervolgens wordt de toepassing van voorge-noemde lessen en wetgeving in het gemeentelijke archeologiebeleid, de beleidsdoelstellingen en de werkzaamheden besproken in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 geeft via een korte geschiede-nisles inzicht in het rijke Haagse bodemarchief en in hoofdstuk 6 staat een korte omschrijving van de huidige organisatie, huisvesting en financiën. Tot slot wordt in hoofdstuk 7 aandacht gegeven aan communicatie en publieksbereik en volgen globaal de activiteiten en ambities voor de komende jaren..

De volgende twee documenten maken ook onderdeel uit van de beleidsnota:

- 1 De nieuwe **Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart met Toelichting** (AWVK)
Hierop is voor het Haagse grondgebied aangegeven waar wel en waar geen archeologie aanwezig is of verwacht wordt, en welke planologische eisen dat met zich meebrengt. In de Toelichting op de AWVK worden de totstandkoming, de keuzes en de consequenties van deze kaart besproken. Hiermee is het voor alle belanghebbenden in de ruimtelijke ontwikkeling op voorhand duidelijk wanneer wel of niet rekening gehouden moet worden met archeologie, en waarom. De AWVK vormt daarmee de basis voor de ruimtelijke uitwerking van het Haagse archeologiebeleid.
- 2 De **Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie** (GOA) van Den Haag. Hierin is vastgelegd hoe het archeologiebeleid kan bijdragen aan lokale, regionale en nationale kennis, en hoe

dat door de gemeente wordt uitgewerkt in Programma's van Eisen. Op deze manier wordt de gemeentelijke kennisontwikkeling en beslissingsbevoegdheid inhoudelijk vormgegeven en geborgd.

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet

Over duiding en omgang

Infographic over de Erfgoedwet (bron: RCE).

2. Wet- en regelgeving: rollen, taken en bevoegdheden

Erfgoedwet

In juli 2016 is de Erfgoedwet ingevoerd, een nieuwe wet voor al het cultureel erfgoed. Hierin zijn alle oude regelingen en wetten gebundeld. Alle regels met betrekking tot de omgang met het erfgoed in de fysieke leefomgeving, waaronder archeologie, worden straks opgenomen in de Omgevingswet (zie onder). Deze staan deels nog opgenomen in de oude Monumentenwet, maar blijven van kracht tot invoering van de Omgevingswet (Overgangsrecht). Met de invoering van de Omgevingswet op 1 juli 2022 vervalt de Monumentenwet definitief.

Met de invoering van de Erfgoedwet is het oude opgravingsvergunningstelsel opgeheven en is voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek nu een certificering vereist. De kwaliteit van het archeologisch onderzoek wordt geborgd door het Certificatieschema Archeologie, dat bestaat uit een beoordelingsrichtlijn (BRL SIKB 4000 Archeologie) en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Bij de certificering hoort ook een actorregister en de accreditatie van certificerende instellingen door de Raad van Accreditatie. Partijen kunnen zich laten certificeren door instellingen die door het ministerie van OCW zijn aangewezen. De Erfgoedinspectie controleert het gehele systeem.

De gemeente Den Haag beschikt sinds 27 december 1984 over een opgravingsvergunning voor archeologisch onderzoek in eigen gemeente. Sinds 28 juni 2017 is de afdeling Archeologie gecertificeerd voor de KNA-protocollen 4001 Programma van Eisen, 4002 Bureauonderzoek, 4003 Inventariserend veldonderzoek, onderdeel overig (landbodems), 4003 Inventariserend veldonderzoek, onderdeel proefsleuven (landbodems) en 4004 Opgraven (landbodems).

De gemeente Den Haag is juridisch eigenaar van alle fysieke voorwerpen (vondsten) en analoge en digitale documentatie die het resultaat zijn van archeologische onderzoeken binnen de gemeente. In de Erfgoedwet zijn de provincies aangewezen als de deponhouders en eigenaren van archeologische bodemvondsten, maar er wordt een uitzondering gemaakt voor gemeenten met een eigen depot. De gemeente Den Haag beschikt over een door de provincie aangewezen gemeentelijk archeologiedepot. Het archeologische depot is momenteel (juni 2021) verdeeld over twee locaties: de kelder van het Stadhuis aan het Spui 70 en de kelder in de behuizing “De Tempel” aan de Prins Hendrikstraat 39.

Omgevingswet

Op 1 juli 2022 (actuele planning) zal de Omgevingswet in werking treden. De Omgevingswet bundelt wetgeving en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Daarmee vormt de wet de basis voor de samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving. De invoering van de Omgevingswet betekent een grote taak voor de gemeenten om nieuwe beleidsstukken op te stellen die passen binnen de nieuwe structuur. Een van de grootste taken is het opstellen van een omgevingsvisie, waarin in grote lijnen de wensen voor de fysieke leefomgeving worden opgenomen. Middels de zogenaamde “bruidsschat” worden verschillende regels die voorheen vanuit het Rijk waren geregeld, overgeheveld naar de gemeenten. Belangrijk voor erfgoed is dat de gemeente deze kan aanpassen aan het gemeentelijke beleid. Na invoering van de Omgevingswet is de gemeente (naast de minister van OC&W) bijvoorbeeld ook bevoegd om bij toevalsvondsten de werkzaamheden stil te leggen.

De Omgevingswet gaat uit van een integrale omgevingsvisie van de stad die vertaald wordt in omgevingsplannen. De omgevingsplannen gaan de bestemmingsplannen vervangen. Een Omgevingsvisie is een visie op de gewenste ontwikkeling, het beheer, het behoud, de bescherming en het gebruik van de fysieke leefomgeving. Cultureel Erfgoed maakt hiervan deel uit.

Erfgoedvisie

Het culturele erfgoed van de gemeente Den Haag wordt beheerd door de afdeling Monumentenzorg en Welstand, het Haags Gemeentearchief en de afdeling Archeologie. Voor elk van deze partijen geldt dat zij hun eigen beleidsvelden, -taken, -bevoegdheden en -instrumenten hebben. Deze blijven namelijk nodig en zullen beleidsdoelstellingen en bijzondere aandachtsgebieden op het eigen vakgebied en vanuit ieders wettelijk kader blijven omvatten. De Omgevingswet vraagt niet om een samensmelting van de beleidsvelden.

De Omgevingswet vraagt wel om een gezamenlijke opvatting over een aantal deelgebieden en een bundeling van instrumentarium dat onder de noemer cultureel erfgoed ingezet kan worden. De Omgevingswet is aanleiding geweest voor een gemeentelijke Erfgoedvisie. In Den Haag is deze door het college vastgesteld op 16 maart 2021 (RIS 308176). Dit zijn de speerpunten die in de gezamenlijke erfgoedagenda van Den Haag de komende jaren specifieke aandacht krijgen:

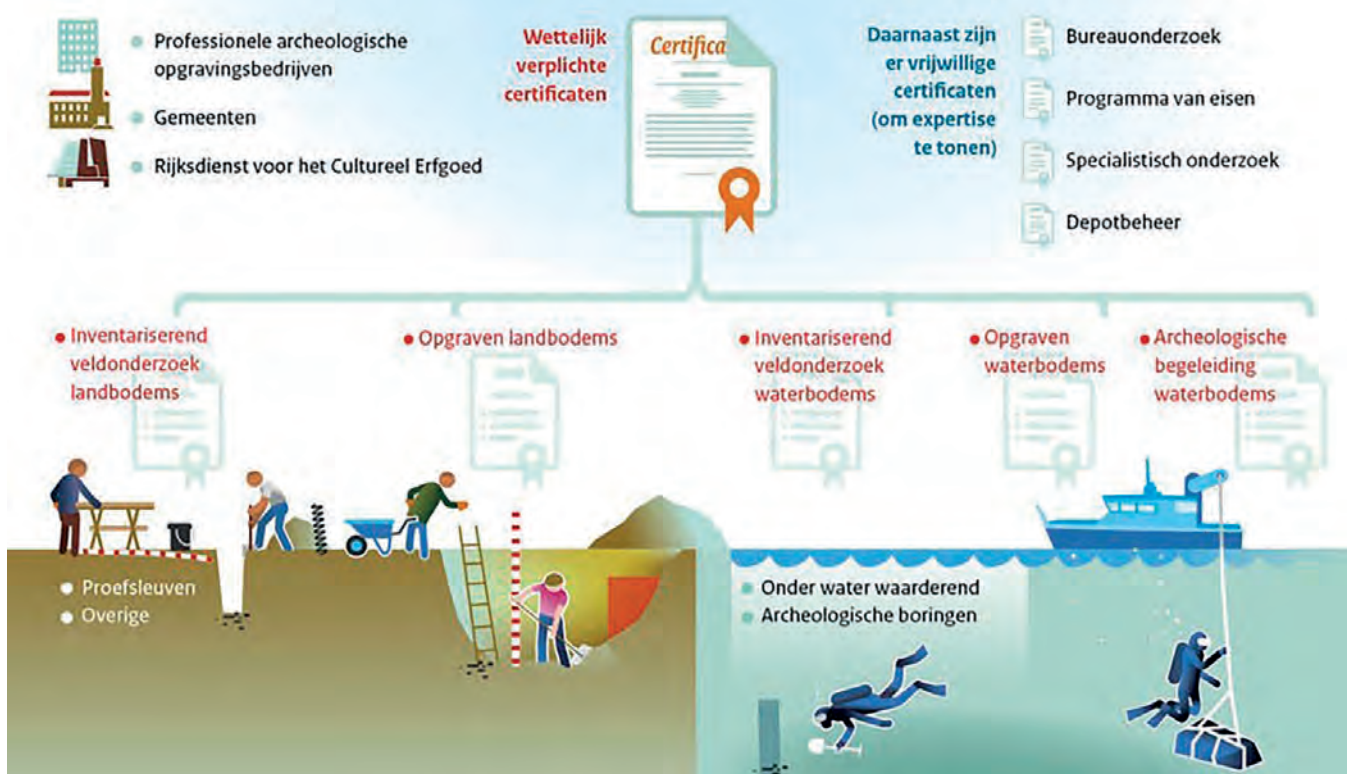
- Culturele waardenkaart (erfgoedkaart): de culturele waardenkaart biedt informatie over bovengronds erfgoed, historische infrastructuur, ondergronds erfgoed, archieven, immaterieel erfgoed en collecties. De archeologische informatie van Den Haag zal aan deze kaart worden toegevoegd.
- Het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog moet ook een plek krijgen op de erfgoedkaart. De afdeling Archeologie zal vanuit haar expertise een bijdrage leveren aan het onderzoek, behoud en beheer van de resten uit de Tweede Wereldoorlog in Den Haag.
- Nieuwkomers door de eeuwen heen. Den Haag is inmiddels de meest diverse stad van Nederland. De Collectie Den Haag dient dan ook een afspiegeling te zijn van deze diversiteit.
- Kennis, voorlichting, promotie en burgerparticipatie. Om de aantrekkingskracht van Den Haag op bewoners en bezoekers te vergroten, is het van groot belang dat de zichtbaarheid, toegankelijkheid en beleving van het erfgoed in de stad worden vergroot.

Archeologie

De uitvoering van de Erfgoedwet en de Omgevingswet is wat betreft archeologie gebaseerd op de driehoek overheid, initiatiefnemer en uitvoerder.

Bij **Archeologie Den Haag** wordt het archeologische proces geregisseerd, eisen gesteld, getoetst en besloten op basis van het archeologiebeleid namens het bevoegd gezag (college van burgemeester en wethouders). De **initiatiefnemer** is verantwoordelijk voor het (laten) uitvoeren van archeologisch onderzoek en de kosten daarvan. De **uitvoerder** is een door het rijk gecertificeerde partij die archeologisch onderzoek uitvoert in opdracht van de initiatiefnemer en op aanwijzing van de afdeling Archeologie (onder meer via het Programma van Eisen) namens het college van B&W.

Het nieuwe certificeringsstelsel

Infographic over het certificeringsstelsel voor archeologisch onderzoek (bron: RCE).

Beslissingen over archeologie hebben juridische, financiële en procedurele consequenties voor grondeigenaren, gebruikers, ontwikkelaars, waterschappen, terreinbeheerders en beheersorganisaties. Archeologie is een publiekrechtelijke taak voor de gemeente zelf, met consequenties voor andere gemeentelijke afdelingen en diensten, burgers, grondeigenaren, ontwikkelaars, terreinbeheerders en andere betrokkenen.

Voor de gemeente Den Haag betekent dit dat er beleidskeuzes gemaakt moeten worden. Wat moet waar behouden worden en wat niet? Wordt er gegraven of beschermd? Ofwel: hoe brengen we als gemeente een goede balans aan tussen de archeologische zorgplicht en andere maatschappelijke belangen, zoals woningbouw, economie en infrastructuur? Hoe geven wij onze zorgplicht vorm in een integrale context die moet leiden tot een omgevingsvisie. Maar ook: wat kan de archeologie bijdragen aan de identiteit van Den Haag? En aan de wetenschap?

Er dient dus een zorgvuldige afweging gemaakt te worden tussen het belang van behoud van archeologische informatie en andere belangen. Het uitgangspunt van de gemeente Den Haag is dat alleen daar eisen worden gesteld waar door archeologisch onderzoek ook kenniswinst kan worden geboekt. Om dit te kunnen realiseren zijn heldere beleidsinstrumenten ontwikkeld en onderhouden: de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart Den Haag (AWVK) met toelichting en de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie (GOA). Daarnaast worden alle bodemverstorende initiatieven apart getoetst, worden alle Programma's van Eisen voor archeologisch onderzoek in Den Haag door de afdeling Archeologie opgesteld en zijn er aanvullende richtlijnen op de KNA voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek binnen de gemeente grenzen.

Voorbeelden van presentaties en visualisaties: (v.a linksboven met de klok mee): het virtuele museum Rotterdamse baan, een beeld uit een van de vlogs op Youtube over archeologische visualisaties, de archeologiewand in de OG Heldringschool en het informatiebord over Ockenburgh in Vakantiepark Kijkduin.

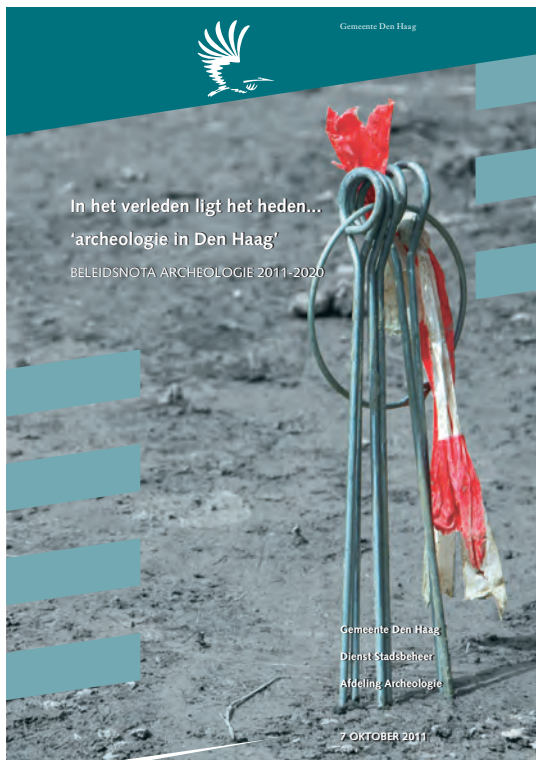
3. Terugblik op de voorgaande beleidsperiode

De vorige beleidsperiode (2011-2020) volgde na een periode waarin de nationale wet- en regelgeving met betrekking tot Archeologie grondig veranderde. In Den Haag is toen gekozen voor een duidelijke scheiding tussen de rollen van bevoegd gezag en uitvoerder van onderzoek. Hierdoor kon de gemeente op een goede manier haar taken en verantwoordelijkheden blijven uitvoeren.

Daarnaast heeft Den Haag door veel communicatie- en publieksactiviteiten een alsmaar groeiend publiek kunnen laten kennismaken met de Haagse archeologie. Dit gebeurde door het verzorgen van lezingen, artikelen, presentaties, tentoonstellingen, publicaties, open dagen, door het meedoen aan evenementen en de realisatie van archeologische visualisaties op plekken in de stad. Hierbij is de inzet van nieuwe toepassingen zoals virtual reality, streamen, vlogs en digitale workshops een steeds grotere rol gaan spelen. Enkele successen van de afgelopen jaren zijn de uitgaven van de publieksreeks, het virtuele museum en de VR-presentaties bij het Trefpunt, het informatiecentrum bij de Rotterdamse baan en de realisatie van archeologische visualisaties bij verschillende nieuwbouwprojecten, zoals een informatiebord over Ockenburgh in Vakantiepark Kijkduin en de archeologiewand in de OG Heldringschool.

Beleidsdoelstellingen 2011 - 2020

Hieronder worden de beleidsdoelstellingen uit de beleidsnota 2011-2020 besproken.

Beleidsdoelstelling 1

De gemeente Den Haag streeft ernaar om archeologische waarden zoveel mogelijk *in situ* in de grond te bewaren. Bij de aanwezigheid van betekenisvolle archeologische resten wordt gekeken of een plaanpassing kan worden toegepast. Wanneer een plaanpassing onmogelijk blijkt te zijn, wordt de archeologische vindplaats zo goed mogelijk opgegraven en gedocumenteerd ('behoud *ex situ*'). Het door de afdeling opgestelde Programma van Eisen is daarbij leidend.

Realisatie en successen

Afgelopen 10 jaar is gebleken dat het lastig is, binnen de stedelijke omgeving van Den Haag en door de druk op de ruimte, archeologische waarden *in situ* (in de bodem) te behouden. Toch zijn op circa tien ontwikkellocaties, zoals Wateringseveld en Uithofslaan, (delen van) aangetoonde archeologische vindplaatsen in de bodem behouden. Daarnaast probeert de afdeling Archeologie door tijdig te adviseren initiatiefnemers ervan bewust te maken dat door plaanpassingen archeologische verwachtingsniveaus en -locaties (deels) ontzien kunnen worden. Dergelijke oplossingen zijn kostenbesparend voor de initiatiefnemer en tegelijkertijd gunstig voor het Haagse bodemarchief.

Beleidsdoelstelling 2

De uitvoering van het archeologiebeleid gebeurt in de gemeente Den Haag op basis van:

- De beleidsnota 2011-2020
- De Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart Den Haag (AWVK) met bijbehorende toelichting
- De Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie (GOA)
- De Monumentenverordening

Om als ruimtelijk instrument up-to-date te blijven zal de AWVK regelmatig (bijvoorbeeld na vijf jaar) worden geactualiseerd op basis van de nieuw vrijgekomen informatie over het bodemarchief.

Realisatie en successen

- De AWVK is na 10 jaar geactualiseerd en wordt samen met de beleidsnota 2021–2030 ter besluitvorming aangeboden aan de Raad.
- De AWVK uit 2011 is verwerkt in nieuwe en geactualiseerde bestemmingsplannen.
- De AWVK is een statische kaart maar bij de advisering wordt altijd gebruik gemaakt van actuele data.
- Vraagstellingen en thema's uit de GOA 2009 zijn verwerkt in Programma's van Eisen die als uitgangspunt voor gravend onderzoek zijn opgesteld. In de nieuwe GOA 2020 is de kenniswinst van de afgelopen 10 jaar verwerkt. De GOA 2020 wordt samen met de beleidsnota 2021-2030 ter besluitvorming aangeboden aan de Raad.
- Sinds 2015 is archeologie niet meer opgenomen in de Monumentenverordening omdat alle bepalingen elders in het beleid voldoende verankerd zijn.

Beleidsdoelstelling 3

De gemeente Den Haag zorgt ervoor dat de archeologische belangen in voldoende mate in bestemmingsplannen opgenomen zijn. Dat betekent dat bestemmingsplannen zijn voorzien van een archeologieparagraaf, voorschriften en de plankaart (deze wordt inmiddels verbeelding genoemd). Vooruitlopend daarop wordt tijdelijk gebruik gemaakt van een paraplu-bestemmingsplan waarin de archeologische waarden zijn opgenomen voor de gebieden waarvoor nog geen actueel bestemmingsplan is gemaakt.

Realisatie en successen

In alle nieuwe en aangepaste bestemmingsplannen is, op basis van de actuele situatie, een archeologieparagraaf en zijn zo nodig regels en een dubbelbestemming op de verbeelding opgenomen. Als gevolg daarvan is het paraplubestemmingsplan Archeologie voor steeds minder locaties van toepassing.

Beleidsdoelstelling 4

De gemeente Den Haag continueert haar opgravingsbevoegdheid, voert zelf archeologisch onderzoek uit in Den Haag en behoudt het depot. Op die manier kan zij als kenniscentrum van de archeologie van Den Haag de kennis en expertise over het verleden van onze stad optimaal beheren en uitbreiden. Daarnaast voert de gemeente de regie op onderzoek dat door derden wordt uitgevoerd.

Realisatie en successen

- Op 1 juli 2016 is de Erfgoedwet in werking getreden waarin onder andere is bepaald dat archeologische uitvoerders een certificaat moeten hebben. De gemeente Den Haag is gecertificeerd voor meerdere KNA-protocollen (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie), te weten Protocol 4001 (Programma van Eisen), Protocol 4002 (bureauonderzoek), Protocol 4003 (Inventariserend Veldonderzoek) en Protocol 4004 (Opgraven). Dit steeds in combinatie met de BRL 4000 die onder andere eisen aan de organisatie en de vereiste competenties van archeologische uitvoerders stelt. Het certificaat wordt ieder jaar geaudit en moet na vier jaar worden verlengd.
- In het voorjaar van 2021 heeft de gemeente Den Haag haar certificaat weten te verlengen.
- Om als organisatie een certificaat te kunnen verkrijgen, moeten de uitvoerders een KNA-actorstatus hebben die is omschreven in de BRL 4000. De gemeente Den Haag heeft meerdere actoren met één of meer actorstatussen.
- De gemeente Den Haag is nog steeds deponhouder en heeft in de afgelopen jaren vondsten uit de collectie in bruikleen gegeven voor exposities en wetenschappelijk onderzoek.

Beleidsdoelstelling 5

Den Haag gaat uit van de (wettelijk vastgestelde) regel dat de initiatiefnemer van graaf- of bouwwerkzaamheden de kosten van het archeologisch onderzoek betaalt. Dat betekent ook dat de gemeente voorlichting moet geven over wat het Haagse archeologiebeleid betekent bij ruimtelijke ontwikkeling aan gemeentelijke afdelingen en externe partijen. Wat de kosten voor opgravingen betreft overweegt de gemeente een tegemoetkoming aan particulieren bij extreem hoge kosten.

Realisatie en successen

- In de overgrote meerderheid van de gevallen betaalt de verstoorder het archeologisch onderzoek in de gemeente Den Haag conform wet- en regelgeving.
- In gebieden waar geen verwachting of dubbelbestemming geldt voert de gemeente Den Haag indien nodig op eigen kosten onderzoek uit om de AWWK te toetsen. In een enkel geval gebeurt dit ook als er twijfels zijn over een oud besluit over de archeologische waarde van een gebied.

- In 2012 is er een Compensatieregeling excessieve opgravingskosten voor particulieren ingesteld, die voor particuliere initiatiefnemers een bijdrage in excessieve kosten van gravend archeologisch onderzoek mogelijk maakt. Tot op heden is op deze regeling nog geen beroep gedaan, omdat gravend onderzoek bij particuliere ontwikkelingen niet is voorgekomen (RIS 247399).
- Het uitdragen van het archeologiebeleid in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen, zowel ten aanzien van interne als externe partijen, behoort tot de dagelijkse werkzaamheden van de adviseurs.
- Over de periode 2011-2020 laat het aantal adviezen een stijgende lijn zien (in 2011: 164, in 2020: 323).
- Er is daarom een derde adviseur aangenomen om te adviseren over archeologie bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Beleidsdoelstelling 6

De gemeente Den Haag wil de resultaten van archeologie ‘teruggeven’ aan de mensen en daarmee het verleden van onze stad dichterbij de mensen brengen. De gemeente doet dat door voorlichting te geven via verschillende middelen zoals tentoonstellingen, publicaties, lezingen, open dagen en lessen. Maar ook door archeologie als inspiratiebron te gebruiken in de openbare ruimte bijvoorbeeld bij nieuwbouw of bij infrastructurele werken. De komende jaren wordt daaraan veel aandacht besteed.

Realisatie en successen

- In de Tempel worden wekelijks lessen gegeven aan basisscholen over archeologie binnen de programma’s Cultuurmenu en Cultuurschakel (ongeveer 160 per jaar).
- Op verschillende plekken in Den Haag is archeologie zichtbaar gemaakt in de openbare ruimte.
- Er zijn eigen sociale media-kanalen opgezet en men voorziet deze in eigen beheer van content (Facebook, Twitter, Youtube).
- In het voor- en najaar worden tempellezingen gegeven over recent Haags archeologisch onderzoek.
- Er is een TV-West serie “Achter de Scherven” gemaakt over het werk van de Haagse gemeentearcheologen.
- Het publieksboek “Archeologie achter de Duinen” is in 2013 geüpdatet en heruitgegeven.
- In 2020 is begonnen met het maken van archeologievlogs (onder andere: archeologie in de openbare ruimte).
- Er worden jaarlijks tientallen workshops gegeven in de Historische Informatie Punten in de bibliotheken van Den Haag.
- In coronatijd zijn digitale workshops verzorgd.
- Voor het Trefpunt van de Rotterdamsebaan zijn een VR-opstelling en een virtueel museum gemaakt.
- Archeologie Den Haag draagt bij aan circa 10 evenementen in de stad per jaar (onder andere: Dag van de Haagse Geschiedenis, Nationale Archeologiedagen, jaarmarkten, Open Monumentendagen, Zeeheldenfestival).
- Archeologie Den Haag levert bijdragen aan tentoonstellingen van lokale musea (Museon, Haags Historisch Museum).
- Met uitzondering van de lockdown is elk jaar minimaal één tentoonstelling in het Atrium gerealiseerd, hiervan zijn diverse tentoonstellingen (deels) opnieuw samengesteld voor stadsboerderijen en bibliotheken.
- Vanaf 2010 zijn er 12 Haagse Oudheidkundige Publicaties (HOP) en ongeveer 300 Haagse Archeologische Rapporten (HAR) gerealiseerd. Daarnaast hebben verschillende medewerkers een bijdrage geleverd aan wetenschappelijke publicaties.

- Van grote onderzoeken zijn kinderboeken en toegankelijke publieksboekjes gemaakt (één met een Augmented Reality app).
- Voor Ockenburgh is een app gemaakt die het Romeinse fort visualiseert.
- De archeologische data van Den Haag zijn als open data te benaderen en op digitale kaarten gevisualiseerd.
- Op landelijke en internationale vakinhoudelijke congressen waren Haagse gemeentearcheologen aanwezig om recent onderzoek te presenteren.

Beleidsdoelstelling 7

De gemeente Den Haag beschikt over archeologische databestanden. Uit het oogpunt van openbaarheid van informatie is uitwisselbaarheid van gegevensstromen van groot belang. De komende tijd zal daarom veel aandacht worden besteed aan het uniformeren en digitaliseren van alle analoge en digitale informatie over het bodemarchief en deze goed te ontsluiten. Hierdoor kan de gemeente de burger, het bedrijfsleven en de wetenschap nog effectiever van dienst zijn.

Realisatie en successen

- Alle relevante grondboringen van de afdeling Archeologie zijn toegevoegd aan de landelijke database DINO.
- Andere gis-databestanden (AWVK; Geologische kaart) zijn beschikbaar gesteld via het open data platform van de gemeente Den Haag.
- In 2019 zijn de rapportages van alle uitgevoerde archeologische onderzoeken binnen de gemeentegrenzen van Den Haag, (nogmaals) gelezen en ingevoerd in het gemeentelijke integraal beheersysteem (GISIB) met actualisering, aanvulling en uniformering van de gegevens als resultaat.
- In 2017 is een handleiding en stappenplan opgesteld voor het proces deponeren van vondstmateriaal en onderzoeksgegevens. Dit heeft bijgedragen aan het uniformeren van het proces. Alle digitale data worden nu ook per project online en op uniforme wijze beschikbaar gesteld via Dans-EASY.
- Databeheer is een continu onderdeel van het werk, zowel aan de adviseringskant (gisib) als de uitvoeringskant (archeolink). Data van beide kanten worden ingelezen in de gemeentelijke ORACLE-database.

Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart en de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie

4. Archeologiebeleid: beleidsinstrumenten en beleidsdoelstellingen voor 2021-2030

In dit hoofdstuk staan het archeologiebeleid, de beleidsinstrumenten en de beleidsdoelstellingen centraal voor de komende beleidsperiode 2021-2030. Het uitgangspunt van het gemeentelijke archeologiebeleid (en nationale wetgeving) is dat behoudenswaardige archeologische resten in principe zoveel mogelijk in de bodem (in situ) worden behouden. In een dynamische stedelijke omgeving als Den Haag zijn ruimtelijke ontwikkelingen echter van levensbelang. Daardoor is in situ behoud van archeologische resten meestal niet mogelijk en wordt veelal gekozen voor opgraven en een zo goed mogelijke documentatie van de vindplaatsen (ex situ behoud). Het gemeentelijke archeologiebeleid wordt uitgevoerd volgens de wettelijke kaders (Omgevingswet en Erfgoedwet) en op basis van de vastgestelde beleidsinstrumenten en beleidsdoelstellingen.

Beleidsinstrumenten

Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart Den Haag (AWVK, bijlage 1)

Op de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK) is voor het hele gemeentelijk grondgebied aangegeven waar wel en waar geen archeologische vindplaatsen worden verwacht, en wat dit betekent voor de eisen die de gemeente stelt bij ruimtelijke ontwikkelingen en bodemingrepen. De AWVK is daarmee de ruimtelijke basis voor de uitvoering van het Haagse archeologiebeleid. Volgens de Erfgoedwet is archeologie aan de orde bij bodemingrepen van 100 m² en meer. Gemeenten hebben echter wel de mogelijkheid om daarvan af te wijken op basis van de plaatselijke situatie en in het belang van de archeologische monumentenzorg. Met de AWVK maakt Den Haag gebruik van deze wettelijke ruimte. Het gemeentelijk grondgebied is daarvoor onderverdeeld in drie zones: gebieden met archeologische waarde, gebieden met archeologische verwachting en gebieden zonder waarde of verwachting. In de toelichting op de AWVK wordt onderbouwd hoe deze zones tot stand zijn gekomen, welke informatie daarvoor is gebruikt en welke keuzes zijn gemaakt. In Den Haag worden bij bodemingrepen in 36 % (was 41 %) van het gemeentelijk grondgebied archeologische eisen gesteld, maar in 64 % (was 59 %) niet. De afdeling Archeologie heeft in 2021 de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK) volledig vernieuwd op basis van de opgedane kennis en actuele data.

Het beheer van het gemeentelijke bodemarchief is nu in gemeentelijke bestemmingsplannen door middel van dubbelbestemmingen waarde-archeologie geregeld. Per 1 juli 2022 gaat de Omgevingswet gelden. Op het moment van schrijven wordt door de gemeente Den Haag gewerkt aan een omgevingsvisie die vertaald wordt in een omgevingsplan. Bij ingrepen in de archeologische ondergrond worden in het omgevingsplan kaders en voorwaarden gesteld die het duidelijk maken of en waar archeologisch onderzoek nodig kan zijn. De Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart Den Haag dient hierbij als uitgangspunt en onderlegger.

Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie (GOA, bijlage 2)

De Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie is in 2020 herschreven. De onderzoeksagenda vormt een leidraad bij al het archeologisch onderzoek dat in Den Haag wordt uitgevoerd. Het geeft een overzicht van de onderzoeksdoelen en de daaruit afgeleide vragen die voor de komende jaren zijn geformuleerd en waar het onderzoek in Den Haag op gericht is. De vragen zijn per periode opgesteld. Daarnaast zijn er algemene onderzoeksvragen over de ontwikkeling van het landschap en de stad.

Haagse richtlijnen voor archeologisch onderzoek

In de Haagse Richtlijnen worden de specificaties uit de landelijke kwaliteitsnorm (KNA) toegevoegd en aangevuld op de Haagse situatie (zowel procesmatig als inhoudelijk).¹ Door de regio te houden op de manier waarop externe archeologische partijen hun gegevens verzamelen, uitwerken en aanleveren, zorgt de gemeente ervoor dat de verschillende gegevensstromen uitwisselbaar zijn en raadpleegbaar blijven.

1 <https://www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/vrije-tijd-en-recreatie/archeologie.htm>

Programma's van Eisen

Via het Programma van Eisen (PvE) geeft de gemeente aan hoe gravend archeologisch onderzoek moet worden ingericht en welke wetenschappelijke vragen moeten worden beantwoord. Deze PvE's zijn locatie specifiek en worden door de afdeling Archeologie zelf opgesteld, op basis van de gemeentelijke onderzoeksagenda archeologie en de expertise die binnen de afdeling voortdurend wordt aangevuld en verdiept. Op die manier is het PvE een belangrijk instrument waarmee Den Haag zijn taak als bevoegd gezag vormgeeft.

Beleidsdoelstellingen 2021-2030

Op basis van de voorgaande hoofdstukken is een aantal beleidsdoelstellingen voor 2021 – 2030 geformuleerd.

Beleidsdoelstelling 1:

Ondanks de vele ruimtelijke ontwikkelingen in de stad blijft de gemeente Den Haag ernaar streven archeologische waarden zoveel mogelijk in de bodem te behouden. Daarnaast gaat de gemeente Den Haag de fysieke kwaliteit van de bestaande terreinen van archeologische waarde actief monitoren.

Beleidsdoelstelling 2:

De Omgevingswet verlangt een integrale aanpak van de inrichting van de fysieke leefomgeving. Dit biedt kansen om het archeologische belang nog beter te verankeren in ruimtelijke procedures.

De gemeente Den Haag zorgt ervoor dat archeologie goed in het Omgevingsplan wordt opgenomen. Dat betekent dat op basis van actuele data (waarden, verwachtingen, geologie, onderzoeken enz.) het beleid regelmatig wordt herzien en vastgelegd in het Omgevingsplan.

Beleidsdoelstelling 3:

De gemeente Den Haag continueert haar opgravingsbevoegdheid, voert zelf archeologisch onderzoek uit in Den Haag.

Beleidsdoelstelling 4:

De gemeente Den Haag gaat uit van de (wettelijk vastgestelde) regel dat de initiatiefnemer van graaf- of bouwwerkzaamheden de kosten van archeologisch onderzoek betaalt. De gemeente geeft voorlichting aan gemeentelijke afdelingen en externe partijen over wat het Haagse archeologiebeleid betekent bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Beleidsdoelstelling 5:

Het college van de gemeente Den Haag heeft in 2021 de Erfgoedvisie vastgesteld. Dit vraagt om een verdere samenwerking tussen het Haags Gemeentearchief en de afdeling Monumentenzorg en Welstand met als speerpunten een gezamenlijke culturele waardenkaart (erfgoedkaart), een gezamenlijke aanpak voor het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog, nieuwelingen door de eeuwen heen (diversiteit van Den Haag weerspiegeld in de Collectie Den Haag) en verdere samenwerking op het gebied van kennisdeling, voorlichting, promotie en burgerparticipatie.

Beleidsdoelstelling 6:

De gemeente Den Haag wil de resultaten van archeologisch onderzoek 'teruggeven' en daarmee het verleden van onze stad dichterbij de mensen brengen. De manier waarop men deze gegevens tot zich wil nemen, is de laatste jaren veranderd. De gemeente Den Haag gaat het publieksaanbod daarop aanpassen door de huidige middelen verder te ontwikkelen en

daarnaast gebruik te maken van nieuwe media en technologieën. We gaan onderzoeken hoe burgerparticipatie hierin ook een rol kan spelen.

Beleidsdoelstelling 7:

De gemeente Den Haag heeft een eigen archeologisch depot en gaat dat verder professionaliseren. De komende periode wordt daarom veel aandacht besteed aan het uniformeren en digitaliseren van alle analoge en digitale informatie over het bodemarchief om deze goed te ontsluiten. Hierdoor vergroot de gemeente Den Haag ook de mogelijkheid tot participatie. De gemeente Den Haag moet de landelijke richtlijnen die gesteld worden aan depotbeheer volgen. Certificering is niet verplicht, maar mocht dit in de toekomst het geval worden dan wil de gemeente klaar zijn om deze certificering te behalen.

Afdeling Archeologie: rollen en taken

Het gemeentelijke archeologiebeleid en de beleidsdoelstellingen worden beheerd en uitgevoerd door de afdeling Archeologie. Dit leidt tot het uitvoeren van de volgende taken:

- Advisering bij ruimtelijke procedures en het uitvoeren van de wettelijke bevoegd gezag-taken (advisering en toetsing binnen de Archeologische Monumentenzorg-cyclus, voorbereiden en het nemen van selectiebesluiten, advies bij vergunningverlening en opstellen van alle Programma's van Eisen).
- Het opstellen en onderhouden van de noodzakelijke beleidsinstrumenten (gemeentelijke Waarden- en Verwachtingenkaart; Gemeentelijke Onderzoeksagenda en het digitaal archief).
- Advisering voor gemeentelijke diensten en afdelingen (voornamelijk Ingenieursbureau Den Haag, Projectmanagement Den Haag, Opdrachtgeving en publiek-private samenwerkingen).
- Het uitvoeren van vooronderzoek in het kader van ruimtelijke procedures voor locaties waar bodemverstoringen zijn gepland en daarbij adviseren over de Archeologische Monumentenzorg-cyclus.
- Het uitvoeren van opgravingen (inclusief uitwerking van resultaten in een publicatie) in opdracht van initiatiefnemers, tegen kostendekkend tarief en volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).
- Het beheren van de Haagse bodemvondsten in het gemeentelijk archeologisch depot (gemeente is juridisch eigenaar van alle Haagse bodemvondsten) en het beheer van opgravingsgegevens, analoog en digitaal.
- Het beheren en uitdragen van alle gemeentelijke archeologische informatie en kennis, zowel fysiek als online (bijvoorbeeld via lezingen, publicaties en social media).
- Ontwikkelen en uitvoeren van publieksactiviteiten door middel van tentoonstellingen, open dagen etc.

Om de verschillende gemeentelijke rollen binnen het archeologische bestel transparant en slagvaardig uit te kunnen voeren zijn de werkzaamheden ondergebracht in drie teams:

1. Team Advisering (3 fte)
2. Team Uitvoering (10 fte)
3. Team Collectie (3 fte)

1. Advisering

De kernactiviteiten van team Advisering bestaan uit alle wettelijke taken met betrekking tot archeologie binnen het ruimtelijke ordeningsproces. Dat betreft met name de bevoegd gezagrol (namens het college van burgemeester en wethouders) en advisering in de Archeologische Monumentenzorg-cyclus (AMZ-cyclus). Het is van belang dat de komende jaren de verantwoordelijkheden die de gemeente heeft voor het bodemarchief van Den Haag worden geborgd in het omgevingsplan en de omgevingsvisie.

2. Uitvoering

De kernactiviteiten van team Uitvoering bestaat uit het uitvoeren van archeologische onderzoeken: vooronderzoeken en opgravingen en de uitwerking en rapportage daarvan. De gemeente is gecertificeerd om archeologische onderzoeken uit te voeren. De activiteiten worden kostendekkend uitgevoerd voor opdrachtgevers binnen de gemeentelijke organisatie en daarbuiten. Het team Uitvoering kan direct ingezet worden bij onverwachte vondstmeldingen in de stad.

3. Collectie

De kernactiviteiten van team Collectie bestaan uit het beheer van de Haagse bodemvondsten en het bijbehorende (digitale) archief in het gemeentelijke archeologische depot. Ook is dit team verantwoordelijk voor het uitdragen van de archeologische kennis naar de bewoners van Den Haag.

Uitsnede van de nieuwe Archeologische - Geologische kaart van Den Haag en Rijswijk 2021.

5. Den Haag: een rijk en afwisselend bodemarchief

Om het beleid, en met name de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK) te actualiseren en te onderbouwen, zijn een nieuwe geologische kaart en een nieuwe gemeentelijke onderzoeksagenda gemaakt. Hierin zijn de resultaten van het archeologisch onderzoek van de afgelopen jaren verwerkt en worden richtingen aangegeven voor toekomstig onderzoek. Hieronder staat een beknopte weergave van de onderzoeksagenda en de bewoningsgeschiedenis van Den Haag.

Landschap

De ondergrond van Den Haag is een schatkamer van archeologische vindplaatsen. Duizenden jaren lang veranderde het landschap voortdurend door de werking van water en wind. Pas in de moderne tijd kreeg de mens voldoende greep op het landschap en werd de basis gelegd voor het Den Haag van vandaag. Maar ook in alle eeuwen daarvoor oefende de regio grote aantrekkingskracht uit op de mens. Het kustgebied bood volop mogelijkheden voor jacht, visvangst en akkerbouw. Zelfs wanneer overstroming, veenvorming of duinvorming de mens dwong om zijn woonplaats op te geven, keerde hij vroeg of laat weer terug. Dit heeft in Den Haag een gelaagd bodemarchief opgeleverd waarin archeologische overblijfselen uit alle perioden vanaf het neolithicum bewaard zijn gebleven.

De bovenkant van het pleistocene landschap ligt op een diepte van 23 tot 17 m – NAP. Dit is het oppervlak dat tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien, tot circa 10.000 v. Chr.) het maaiveld vormde. De Noordzee lag droog en mens en dier konden zich vrij bewegen tussen de Britse eilanden en continentaal Europa. De kans dat op dit niveau archeologische resten kunnen worden aangetroffen is aanwezig. De overgang pleistoceen – holoceen ligt in Den Haag echter diep. Zo diep dat bodemingrepen hier slechts in uitzonderlijke gevallen invloed op hebben. In heel specifieke gevallen, zoals bij het opspuiten van de zandmotor, komen vondsten uit deze periode aan de oppervlakte.

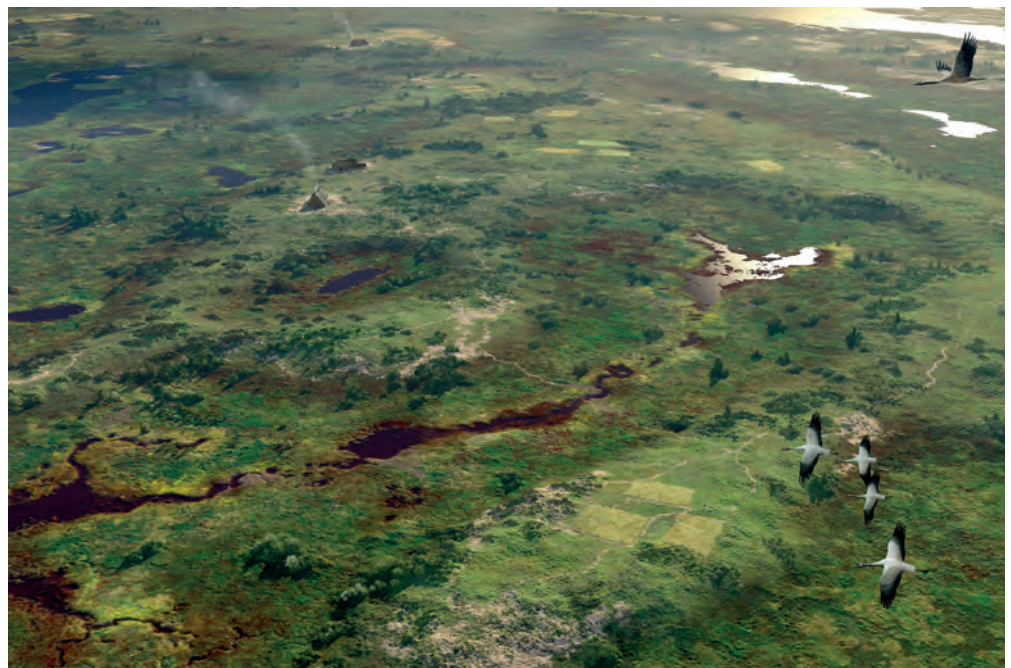
De holocene opbouw van de ondergrond van Den Haag en de Haagse regio is onder invloed van een voortdurend stijgende zeespiegel tot stand gekomen. Als gevolg hiervan komen drie fysisch-geografische regio's bij elkaar. In het oosten wordt het landschap gedomineerd door het westelijk veengebied van Nederland. In het westen wordt het landschap beheerst door het duingebied en het zuiden van de regio maakt deel uit van het zuidwestelijk zeekleigebied. Van het oorspronkelijke westelijke veengebied is in Den Haag weinig bewaard gebleven. Veel van dit veen is in de 17de en 18de eeuw gewonnen als brandstof.

Tot in de middeleeuwen waren dit natuurlijke landschap en de natuurkrachten waaraan het onderworpen was, belangrijke factoren bij de keuze van woonplaatsen. Vanaf het moment dat de mens systematisch en op grote schaal ingrijpt in de waterhuishouding, neemt het belang van het natuurlijke landschap af. Toch blijft tot na de middeleeuwen de oriëntatie van Den Haag op de strandwallen gericht. Dat waren van oudsher de hogere en drogere delen in het landschap.

Neolithicum

Aan het begin van het 4de millennium v. Chr. vestigden de eerste bewoners zich in de omgeving van Den Haag. Vrijwel niets in het huidige landschap herinnert aan die periode, of het moeten de iets hoger liggende dorpskernen van Rijswijk, Voorburg en Leidschendam op de oudste strandwal zijn. Deze dorpskernen markeren grofweg de toenmalige kustlijn. De strandwal waarop later Den Haag tot bloei zou komen bestond nog niet. De eerste bewoners die we rekenen tot de midden-neolithische Hazendonkcultuur, bouwden kleine huizen en begroeven

Vogelvlucht-impressie van het duin van Ypenburg en omgeving rond 3800 voor Chr. (Ulco Glimmerveen).

hun doden op lage duintjes te midden van de kwelders achter de oudste strandwal. Ze waren daar beschermd tegen invloeden van de zee en woonden in een uiterst voedselrijke omgeving die hen in staat stelde te profiteren van het beste van twee werelden. Enerzijds kon men teren op de oude tradities van jacht, verzamelen en visvangst, maar ook kon men de nieuwe ideeën over akkerbouw en veeteelt in de praktijk brengen.

Rond 3300 v. Chr. veranderde de leefomgeving van deze bewoners drastisch. De strandwal die hen beschermde tegen de zee zorgde er ook voor dat het neerslagoverschot in het achterland niet kon worden afgevoerd. Het gevolg was een stijgende grondwaterspiegel en een uitbreiding van het grote veenmoeras dat in het oosten lag. De duintjes verdronken langzaam en werden uiteindelijk afgedekt met veen. Cultureel gezien vond in deze tijd een verandering plaats; althans, het veelal emmervormige Hazendonkaardewerk werd vervangen door potten met een S-profiel die we kennen als Vlaardingenaardewerk. De bewoners van de duintjes werden gedwongen te vertrekken, maar vestigden zich niet op de strandwal van Rijswijk-Voorschoten; blijkbaar had de zee nog teveel invloed en was het niet veilig genoeg.

Vanaf ongeveer 2900 v. Chr. zien we dat deze strandwal wel voorzichtig werd geëxploiteerd. Een voorbeeld is de vindplaats Wateringse Binnentuinen, waar de resten van een jachtkampje zijn blootgelegd. Het duurde niet lang of de gehele strandwal van Den Haag tot en met Voorschoten leek bezaaid met nederzettingen. Daarbij moeten we ons wel bedenken dat we praten over een periode van bijna zevenhonderd jaar en dat deze nederzettingen niet allemaal tegelijkertijd bewoond zijn. Opmerkelijk is dat de eerste bewoners hier braken met de lange traditie van het jagen en verzamelen en zich vrijwel volledig toededen op landbouw.

Vogelvluchtimpresie van de Wateringse Binnentuinen rond 2800 voor Chr. (Marjolein Laan).

In de laatste fase van het neolithicum lijkt de Vlaardingencultuur vervangen te zijn door de Enkelgrafcultuur. Op diverse vindplaatsen wordt standvoetbeker- en klokbekeraardewerk aangetroffen. Ondertussen ging de vernatting van het achterland onafgebroken verder en uiteindelijk breidde het veenmoeras zich zover uit dat de strandwal niet langer permanent bewoonbaar was. De bewoners verhuisden naar de volgende strandwal: de strandwal van Den Haag. Inmiddels zijn we dan aangekomen in de bronstijd.

Bronstijd

De bronstijd is de periode na het neolithicum en duurt (in Nederland) van 2000 tot 800 v. Chr. De bronstijd in Nederland is onderverdeeld in de vroege (2000-1800 v. Chr.), de midden (1800-1100 v. Chr.) en de late bronstijd (1100-800 v. Chr.).

De drie hoofdfases corresponderen grofweg met de aanwezigheid van drie archeologische culturen in Nederland. De vroegste bronstijdcultuur in Nederland is de wikkeldraadbekercultuur die een uitloper is van de klokbekercultuur. Deze cultuur is voornamelijk te herkennen aan de kenmerkende wikkeldraad versierde bekers. Vanaf 1800 verspreidde de Hilversumcultuur zich over de zuidelijke helft van Nederland. Deze cultuur typeert zich door specifieke grafmonumenten (en grafrituelen) en materiële cultuur zoals aardewerk versierd met touwindrukken en stafbanden. De late bronstijd, vanaf 1100, wordt getypeerd door de urnenveldencultuur. In Den Haag was brons een zeldzame grondstof. Daarom bleef vuursteen de belangrijkste basis voor werktuigen gedurende de hele bronstijd.

In de afgelopen tien jaar zijn in Den Haag twee grote publicaties verschenen waarin bronstijd-onderzoek centraal staat. De eerste betreft een opgraving in het Wijndaelerplantsoen die in 2010 is uitgevoerd en waar behalve aardewerk uit de midden bronstijd (Hilversum-aardewerk) ook grondsporen van mogelijke structuren zijn aangetroffen. Het tweede onderzoek vond veel eerder plaats, in 1990 en 1991 voorafgaand aan de bouw van het Bronovo-ziekenhuis. Ook daar is veel Hilversum-aardewerk gevonden in combinatie met de grondsporen van een klein huis.

Touwversierd aardewerk uit de midden bronstijd; Bronovo-ziekenhuis (foto Olav Odé).

IJzertijd

De ijzertijd wordt in Noordwest-Europa in drie fases onderverdeeld: vroeg, midden en laat. De vroege fase eindigt samen met de urnenveldentijd rond 500 v. Chr., de midden ijzertijd eindigt in 250 v. Chr. en de late ijzertijd eindigt met de komst van de Romeinen in Nederland in 19 v. Chr.

De ijzertijd volgt de bronstijd op en deze overgang geeft aan wanneer het gebruikelijk wordt om ijzeren in plaats van bronzen werktuigen te gebruiken. In Midden-Europa worden de eerste ijzeren voorwerpen vanaf circa 800 v. Chr. gemaakt. Deze bestaan voornamelijk uit ijzeren paardentuig en wagenonderdelen uit rijke graven van de Hallstattcultuur. In Nederland komen al deze elementen, zij het in geringere mate en iets later, ook voor. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de vroegste ijzeren voorwerpen in Den Haag uit de Romeinse tijd dateren.

Er is in de laatste tien jaar veel onderzoek gedaan naar resten uit de ijzertijd in Den Haag, veruit het meeste in het hele Hollandse kustgebied. IJzertijdresten worden op zowel zand, veen als klei aangetroffen. De database van de afdeling Archeologie bevat meer dan honderd locaties met resten (sporen, vondsten, bodems) uit de ijzertijd. Helaas zijn deze vaak moeilijk te interpreteren. De archeologische resten uit deze periode zijn in Den Haag bijzonder uniform. Van een sterk hiërarchische samenleving, zoals in Centraal-Europa, lijkt in dit gebied geen sprake.

Grondplan van een ijzertijd huis, herkenbaar aan de sporen van de wandpalen; Noordweg.

Aardewerk gebruikt bij zoutproductie; Boezemland.

Krassen van een eergetouw; Wijndaelerplantsoen

Er zijn circa dertig vindplaatsen geïnterpreteerd als ‘nederzetting’ of ‘huisplaats’, maar overtuigende huisplattegronden zijn schaars, hoewel recentelijk twee fraaie plattegronden zijn aangetroffen aan de Noordweg. Talrijk zijn ook de locaties met ploegsporen of eergetouwkrassen of zones met greppeltjes waarbinnen akkercomplexen verondersteld worden. Uit verschillende onderzoeken is ook duidelijk geworden dat in de vroege en midden ijzertijd zout werd geproduceerd. Schaars, maar opvallend, zijn de locaties met infrastructurele constructies zoals paden, dammen en oeverversterkingen. Ondanks het intensieve onderzoek blijft veel onduidelijk over de ijzertijdcultuur in Den Haag.

Romeinse tijd

De Romeinse tijd valt uiteen in drie periodes: de vroeg Romeinse tijd van 19 v. Chr. tot 70 na Chr., de midden-Romeinse tijd van 70 na Chr. tot 270 na Chr. en de laat Romeinse tijd van 270 na Chr. tot 450 na Chr.

Den Haag is rijk aan Romeinse vindplaatsen. Ze komen vooral voor in het zuidwestelijke kleigebied van de stad, maar ook in de duinen.

In de vroeg-Romeinse tijd arriveerden de Romeinse legioenen in ons land. Aanvankelijk werd het gebied tot aan de Elbe veroverd, maar van een permanente bezetting was in de eerste helft van de 1ste eeuw na Chr. nog geen sprake. In de Haagse regio zijn sporen uit de vroeg-Romeinse tijd schaars. Vooralsnog gaat het om weinig vondsten die duidelijk maken dat de regio nog niet intensief bewoond werd in die tijd.

Fibula uit de vroeg Romeinse tijd;
Wateringse Veld.

Maquette van het Romeinse
ruiterfort; Ockenburgh.
(maquette: Karin van den Berg,
KOBALT; foto: Peter van Oosterhout).

In de jaren 69/70 was de Haagse regio getuige van de Bataafse opstand. Met het neerslaan van de rebellie door het Romeinse leger en daarop volgende veranderingen in het bestuurlijk apparaat, begon de midden Romeinse tijd. Er brak een periode aan van relatieve rust en welvaart. In rap tempo raakte het platteland in de Haagse regio bewoond. We treffen de nederzettingen vooral aan op kreekruggen en oeverwallen, maar ook in de duinen. Bij Voorburg ontstond aan het begin van de 2de eeuw een kleine nederzetting die in de loop van de 2de eeuw zou uitgroeien tot de districtshoofdstad Forum Hadriani. Aan de kust werd een kustverdediging ingericht waarvan één fortje is opgegraven bij Ockenburgh.

Vanaf het midden van de 2de eeuw werd een grootschalige verkaveling uitgerold die bijvoorbeeld is teruggevonden op de vindplaatsen Wateringseveld, Uithofslaan en Rotterdamsebaan. Naast een verdeling van het land in belastbare percelen, zorgde de verkaveling er ook voor dat het gebied ontwaterde. Als gevolg daarvan daalde de bodem. Het water kon vervolgens niet meer weg en een deel van het landschap verdronk. Mede hierdoor hield een deel van de rurale nederzettingen vanaf de 3de eeuw op te bestaan. In de Haagse regio bleef de bewoning doorgaan in de 3de en misschien de 4de eeuw.

Vroege middeleeuwen

De vroege middeleeuwen omvatten de periode van circa 450 tot 1000 na Chr. Het betreft de periode na het vervallen van het Romeinse Rijk en het ontstaan en groeien van het Frankische rijk. De indeling in tijdperioden is gebaseerd op de dynastieën van de Frankische koningen in de Merovingische periode (450/82 – 751) en Karolingische periode (751 – 900).

Met het verval van het Romeins bestuur hielden gemeenschappen niet plotseling en volledig op te bestaan, maar er was wel sprake van een grote teruggang in de bevolking. Waar in de Romeinse tijd sprake was van vooral een open landschap, werd het in de vroege middeleeuwen weer een meer bebost gebied.

Zuid-Holland maakte aanvankelijk, net als de rest van West-, Midden- en Noord-Nederland, onderdeel uit van de Friese invloedsfeer. Deze was nauw verbonden met andere gebieden rond de Noordzee, zoals Scandinavië en Engeland. Dit wordt ook wel de Noordzeecultuur genoemd. De zee was in deze tijd juist een verbindende factor tussen gebieden. De Friese en de Saksische invloedsfeer in het oosten werden langzamerhand door de zuidelijke, Frankische invloedsfeer overvleugeld. De Frankische dynastieën van de Merovingen en de Karolingen vormden uiteindelijk in de loop van deze periode het centrale gezag binnen onze contreien. De desintegratie van dit centrale gezag aan het einde van de vroege middeleeuwen leidde uiteindelijk tot het ontstaan van het graafschap Holland.

Op het grondgebied van Den Haag zijn vroegmiddeleeuwse vindplaatsen bijna alleen tot de duinen langs de kust beperkt. Tot nu toe zijn er in Den Haag enkele vroegmiddeleeuwse vindplaatsen uit de Merovingische periode bekend: Han Stijkelplein, Ockenburgh en Frankenslag. Daarnaast kennen we een grafveld uit die periode: Solleveld. Uitzonderlijk in Nederland is de vondst van een bootvormig graf, waarvan de wanden met scheepsdelen bedekt waren. Daarnaast is ook een wapengraf aangetroffen. Hoewel zeker nog graven bewaard zijn gebleven, is in het verleden zoveel verloren gegaan dat er waarschijnlijk nooit een uitspraak kan worden gedaan over de oorspronkelijke omvang van het grafveld.

Graf in de vorm van een boot; Solleveld.

Graf met een complete wapenrusting van een Frankische krijger; Solleveld.

De hierboven besproken vindplaatsen dateren uit de Merovingische en vroeg Karolingische periode. Nederzettingssporen van een later tijdstip ontbreken tot nu toe. Uit de 9de en 10de eeuw zijn alleen akkerlagen bekend. Deze liggen opvallend ver van de nederzettingen van de Merovingische en vroeg Karolingische tijd.

Late middeleeuwen

De late middeleeuwen omvatten grofweg de periode van 1000 tot 1500 na Chr. Het is de periode met grote veranderingen op politiek, religieus en economisch vlak. Een periode waarin de mens het landschap steeds meer naar zijn hand probeert te zetten en de stadsvorming haar intrede doet in de regio. Een periode waarbij naast de archeologie ook steeds meer andere disciplines kunnen worden betrokken, zoals de historische geografie, cartografie, iconografie en geschreven geschiedkundige bronnen (inclusief archiefonderzoek).

Door de vorming van de Jonge Duinen in deze periode werden hele buurtschappen en dorpen in het Hollandse duingebied opgeheven. Tegelijkertijd zien we dat het veenlandschap in deze periode werd getransformeerd tot landbouwareaal door grootschalige veenontginningen. De aanleiding voor het ontginnen van de woeste klei- en veengronden was primair de bevolkingsgroei en het ontstaan van steden, maar daarnaast speelden ook economische en met name machtspolitieke motieven een belangrijke rol. Via het ontginnen kon een claim gelegd worden op het land en leverde het ontgonnen land inkomsten op voor de graaf.

Daarnaast ontstond door de ontginningen de noodzaak tot watermanagement en daarmee het oudste bestuursorgaan van ons land: de waterschappen. De regio maakte na de Karolingische periode formeel deel uit van het Duitse keizerrijk, maar de macht kwam steeds meer te liggen bij de graven van Holland.

Tussen de 10de en 13de eeuw stichtten deze graven een groot aantal hoven in de huidige provincies Noord- en Zuid-Holland. Deze hoven, vaak gelegen op een agrarisch domein, dienden als tijdelijke verblijfplaatsen voor de graaf en zijn entourage, die tussen de verschillende hoven heen en weer reisden. Enkele hoven ontwikkelden zich tot centrale bestuurscentra binnen het domein van de graaf, andere werden gebruikt als uitvalsbasis voor de jacht. Het Binnenhof is een van de laatst gestichte grafelijke hoven in deze reeks.

Funderingen van de Spuiport, die onderdeel uitmaakte van het Binnenhofcomplex.

Funderingen van de Uithofsboerderij, behorend tot een Cisterciënzer klooster uit Noordwijkerhout; Uthofslaan.

Den Haag kreeg geen officiële stadsrechten maar de inwoners kregen wel een aantal rechten, zoals het marktrecht. Dit heeft weer een groot gevolg voor de landbouw in de regio die zich steeds meer ten dienst stelde van de steden en waarbij steeds meer migratie naar de steden

plaatsvond. De steden werden door toenemende productie en distributie van goederen steeds belangrijkere schakelpunten.

Binnen de gemeente Den Haag heeft zeer veel onderzoek plaatsgevonden dat zowel nieuw licht werpt op de ontwikkeling van het laatmiddeleeuwse cultuurlandschap, als op het ontstaan van Den Haag als stedelijk centrum. Toch blijft het aantal locaties met concrete bewoningssporen uit de periode tot circa 1300 relatief beperkt.

Naast de ontwikkeling van Die Haghe naar Den Haag, is de ontwikkeling van andere dorpen binnen Haagambacht, zoals Loosduinen, Scheveningen en Eikenduinen interessant. Ook lagen in de regio verschillende adellijke hoeves en kastelen, zoals het grafelijk hof in Loosduinen, en de kastelen Binckhorst en Westerbeek.

Nieuwe tijd

Onderzoek op het kerkhof bij de Grote Kerk; met de nodige belangstelling van de media.

Voor onderzoek naar de nieuwe tijd (1500 tot nu) spelen historische bronnen en archiefmateriaal een steeds grotere rol. Historisch kaart- en beeldmateriaal en in het geval van de Tweede Wereldoorlog zelfs ooggetuigenverslagen van overlevenden, dragen bij aan een zeer gedetailleerd beeld van Den Haag in de nieuwe tijd.

Er is voor deze periode een steeds dunnere scheidslijn tussen ondergronds (archeologisch) en bovengronds (monumentaal) erfgoed, aangezien in toenemende mate de structuren/bouwwerken nog aanwezig zijn in het straatbeeld. De zichtbaarheid van het materiaal spreekt tevens snel tot de verbeelding bij het publiek. Hierdoor zijn er bijvoorbeeld veel amateurgroepen en -historici in de gemeente aanwezig die zich bezighouden met het latere deel van deze periode, van industrieel erfgoed tot bunkeronderzoek.

Met name voor de late nieuwe tijd (vanaf 1750) tot nu is de vraag in hoeverre archeologisch onderzoek kan bijdragen aan de bekende historische gegevens, en wat de specifieke kenniswinst zou zijn. De meerwaarde van archeologisch onderzoek moet goed worden afgewogen.

Het onderzoek naar de latere fasen van deze periode heeft veel baat bij een erfgoedbrede aanpak.

Dit vereist nauwe samenwerking met het Haags Gemeentearchief (HGA) en de afdeling Monumentenzorg en Welstand en amateuronderzoeksgroepen. Hiermee kan eerder duidelijk worden gemaakt of, en welke vraagstellingen bij individuele onderzoekslocaties kunnen worden geplaatst.

6. Organisatie, huisvesting en financiën

Organisatie en medewerkers

In totaal zijn er zestien vaste archeologiemedewerkers. Voor het geven van de archeologielessen en voor de begeleiding van een deel van de publieksactiviteiten en het geven van workshops huurt de gemeente specialisten in. Voor het uitvoeren van grootschalig onderzoek worden indien nodig uitzendkrachten ingehuurd. Daarnaast zijn er vrijwilligers die helpen bij de vondstverwerking en administratie.

Huisvesting

Sinds 2010 zijn alle onderdelen van de afdeling Archeologie gehuisvest in De Tempel aan de Prins Hendrikstraat 39, behalve een deel van het depot dat in de kelder van het stadhuis aan het Spui 70 is gebleven. In De Tempel hebben alle werkzaamheden een plaats gekregen: van wettelijke en gemeentelijke beleidstaken tot veldwerk, onderzoek en publicatie, van het sorteren, wassen en restaureren van de Haagse vondsten, tot de opslag ervan in het (volgens de wettelijke norm ingerichte) archeologiedepot. Een deel van het depot is ingericht als 'zicht-depot' waarmee Den Haag beschikt over een gemeentelijke 'schatkamer' voor de archeologie. Daarnaast is er in het pand een publieksruimte voor lessen, lezingen en bijeenkomsten van gemeentelijke collega's. Een deel van de Tempel is in gebruik door de afdeling Natuur- en Milieueducatie, eveneens onderdeel van de afdeling ANME..

Financiën

De Archeologie Den Haag heeft een vast budget dat deels bestaat uit afdelingsbudget en deels uit een uitvoeringsbudget. Daarnaast worden tegen betaling onderzoeken in opdracht van derden uitgevoerd. Ieder jaar moet €346.000 worden omgezet.

De tentoonstelling 'Archeologie achter de duinen' in het Atrium van het stadhuis wordt bezocht door scholieren.

7. PR en communicatie

Een belangrijke beleidsdoelstelling (doelstelling 6) van de gemeente Den Haag is de archeologie dichterbij de Haagse burgers brengen. De drie teams van de afdeling Archeologie hebben eigen kernactiviteiten, taken en verantwoordelijkheden, maar werken ook intensief samen. Dit gebeurt onder meer op het gebied van communicatie en educatie. Het beschikbaar maken van de informatie over Haagse archeologie voor een breed publiek is ook één van de taken volgens het Europese verdrag van Valetta. De gemeente Den Haag geeft daar op verschillende manieren invulling aan:

- Voorlichting geven over archeologie: zowel fysiek als online, via de media, evenementen, tentoonstellingen, workshops, folders, publicaties (zowel wetenschappelijke publicaties als publieksboeken), lezingen, rondleidingen, presentaties, social media, vlogs, apps, VR toepassingen en open dagen;
- Uitvoeren van educatieve projecten: het geven van lessen aan scholen zowel fysiek (via Cultuurmenu, Cultuurschakel en het jaarprogramma van Natuur- en Milieueducatie) als online en uitbrengen van kinderboeken en het uitlenen van leskisten;
- Het beschikbaar stellen van de herziene geologische kaart van Den Haag en Rijswijk 2019;
- Het digitaal en analoog beschikbaar stellen van de Archeologische- Geologische kaart van Den Haag en Rijswijk 2021;
- Archeologie als inspiratiebron gebruiken in nieuwbouw of bij de inrichting van nieuwbouw met duidelijke toelichting en het aanbieden van wandel- en fietsroutes;
- Informatie leveren via de websites van de gemeente Den Haag en de afdeling Archeologie;
- Gezamenlijke projecten met andere erfgoedbeheerders en musea;
- Publieksparticipatie initiëren en faciliteren.

Samenwerking erfgoed

Door het uitgebreide netwerk van de gemeente wordt veel samengewerkt met lokale en landelijke culturele erfgoedinstanties, musea, scholen, burgers, de provincie, de Universiteit Leiden, het rijk en andere gemeenten en instellingen.

Erfgoedvisie

Samen met het Haags Gemeentearchief en de afdeling Monumentenzorg en Welstand is een Erfgoedvisie opgesteld die begin 2021 is vastgesteld door het Haagse college van burgemeester en wethouders. Deze Erfgoedvisie wordt tot uitvoering gebracht en resulteert in nog meer samenwerking op het gebied van ons lokale erfgoed. De plannen zijn vooral gericht op het samen uitbrengen van een erfgoedkaart in het kader van de Omgevingswet en –visie; samenwerking op het gebied van erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog, zorgdragen voor een goede afspiegeling van de Haagse culturele diversiteit in de Collectie Den Haag. Ook wordt de samenwerking gecontinueerd bij het organiseren van publieksevenementen zoals Open Monumentendag.

Doelgroepenonderzoek

Sinds 2002 doet Archeologie Den Haag om de twee jaar mee aan de stadsenquête of het stadspanel. Met gerichte vragen wordt onderzocht of burgers weten dat de gemeente archeologische activiteiten uitvoert. Zo ja: waardoor, wat ze interesseert en waaraan zij behoefte hebben. Dit geeft informatie over de belangstelling en vraag naar archeologische informatie. Deze informatie wordt gebruikt om de PR en communicatie te blijven verbeteren. Tussen 2002 en 2019 is de bekendheid gestegen van 25% naar 50% en is gebleken dat juist de projecten in de openbare ruimte en open dagen enthousiast worden ontvangen door de Haagse bevolking. In 2002 kenden de meeste inwoners van Den Haag archeologie vooral door artikelen in de Haagse Courant en van uitzendingen op TV West. In 2019 kennen de Hagenaars archeologie vooral door huis-aan-huiskranten, publieksevenementen, open dagen, opgravingen, projecten met archeologie in nieuwbouw zoals de archeologische tramtunnel, tentoonstellingen, de website en social media. In de nieuwe beleidsperiode 2021 – 2030 worden kansen benut om op trends in te spelen, houden we digitale ontwikkelingen bij en wordt de deelname aan de Stadsenquête voortgezet.

De Tempel als kenniscentrum

De locatie van Archeologie, De Tempel aan het Prins Hendrikplein is fysiek de basis van het archeologische kenniscentrum van Den Haag. Deze wordt benut voor het houden van open dagen en het geven van rondleidingen, lessen, presentaties en lezingen.

Rapporten

In het kader van de informatieplicht moet alle archeologische informatie publiekelijk beschikbaar zijn. Alle onderzoeken en rapporten van Archeologie worden naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gestuurd. Daarnaast worden de publicaties en documentatie aan het landelijke elektronische archeologiedepot (e-depot) geleverd. Daarmee zijn alle archeologische rapporten en opgravingsgegevens digitaal beschikbaar.

Naast wetenschappelijke publicaties worden ook publieksboeken uitgebracht. Er is een overzichtswerk over de archeologie van Den Haag en er is ook een publieksreeks waarin jaarlijks een bijzonder project onder de aandacht wordt gebracht. In 2021 komt het boek uit over het onderzoek op het Kerkplein rondom de Grote Kerk en in 2022 komt het publieksboek over de Rotterdamsebaan uit.

Digitale informatie

Via Opendata gemeente Den Haag (Kaarten Den Haag) en de website is veel informatie over de archeologie van de stad beschikbaar. Vanaf eind 2021 heeft Archeologie Den Haag een eigen

website. Na vaststelling van de nieuwe nota en beleidsinstrumenten zullen deze daaraan worden toegevoegd.

De nieuwe website dient ook als basis voor alle digitale informatie over Archeologie en vormt, samen met de pagina op de gemeentelijke website en de eigen social media kanalen de online communicatie van de afdeling.

Depot ontsluiten

Professionalisering van het archeologisch depot (beleidsdoelstelling 7) heeft hoge prioriteit bij de afdeling Archeologie. Dit proces zal hand in hand gaan met de digitale ontsluiting van het depot en de meest aansprekende vondsten. Het digitale depot is terug te vinden op de eigen website. Het fysieke depot wordt ontsloten op de locatie De Tempel, via (permanente en tijdelijke) tentoonstellingen en het in bruikleen geven van vondsten met informatie aan (erfgoed)partners en musea.

8. Globaal activiteitenoverzicht voor de periode 2021-2030

- Uitvoeren diverse onderzoeken en uitwerken daarvan (doelstelling 3);
- Archeologie in de openbare ruimte realiseren bijvoorbeeld in en om het Molenvlietpark (Rotterdamsebaan) (doelstelling 6);
- Publieksevenementen en publieksparticipatie organiseren rondom het archeologisch onderzoek op het Binnenhof (doelstelling 6);
- Participeren in de implementatie van de Omgevingswet (doelstelling 2 en 5);
- Adviseren bij bouw- en aanlegprojecten (doelstelling 4);
- Uitvoeren bevoegd gezag-taken (doelstelling 1, 2 en 4);
- Meedoen met publieksevenementen (doelstelling 6);
- Meedoen met de vernieuwde Dag van de Haagse Geschiedenis (doelstelling 6);
- Programmering Haagse Informatie Punten (HIP's) (doelstelling 6);
- Tentoonstellingen realiseren, zoals in 2022 de afvaltentoonstelling in het Atrium (doelstelling 6);
- Lezingen, rondleidingen en presentaties (doelstelling 6);
- Uitbrengen van publicaties (doelstelling 6);
- Geven van lessen in De Tempel en elders (doelstelling 6);
- Opzetten en gebruik maken van de website, social media etc. (doelstelling 6 en 7);
- Ontwikkelen van online middelen voor publieksbereik (doelstelling 6 en 7);
- Digitaal ontsluiten van het archeologische depot (doelstelling 7);
- Beheren en ontsluiten van digitale data (doelstelling 2, 6 en 7);
- Nauwere samenwerking met de erfgoedpartners (doelstelling 5);
- Het beter en actiever monitoren van 'in situ' behouden vindplaatsen (doelstelling 1);
- Het organiseren van publieksactiviteiten rond het veertigjarige bestaan van de afdeling Archeologie in 2022 (doelstelling 6).